

Katarzyna Ślusarczyk

POLACY I ROSJANIE WOBEC POWSTANIA STYCZNIOWEGO W OPARCIU O LOSY WYBRANYCH BOHATERÓW „SZWADRONU” JULIUSZA MACHULSKIEGO I „IGŁY WOJEWODY” STANISŁAWA REMBEKA

Zajęcia można zrealizować w sytuacji kiedy uczniowie zapoznali się z opowiadaniem Stanisława Rembeka „Igła wojewody”, a także zobaczyli projekcję powstałego na podstawie jego prozy filmu „Szwadron”. Nauczyciel zadaje uczniom pytania na temat odczuć, jakie mają po obejrzeniu dzieła Juliusza Machulskiego. Informuje, że film powstał w 1992 roku i na Festiwalu Filmowym w Gdyni nie został przez jury zauważony. Widzowie przyjęli jednak go dobrze. Nauczyciel przytacza jedną z ciekawszych recenzji filmu:

W moim przekonaniu film "Szwadron" nie tylko porusza ranę powstania styczniowego, ale przybliży dzisiejszemu widzowi dramat sprzed 150 ponad lat. Machulski swoją narrację prowadzi wokół losów młodego rosyjskiego oficera, co umożliwiła mu maksymalny obiektywizm. Film pokazuje, że można być z formalnego punktu widzenia wrogiem i do końca pozostać człowiekiem. Film znakomicie służy odmitologizowaniu powstania styczniowego - pokazaniu, że nie było w tak trudnym dla Polski czasie szablonowego podziału na dobrych Polaków i złych Rosjan, rzeczywistość jest o wiele bardziej złożona.

Nauczyciel przybliży uczniom postać Stanisława Rembeka, autora zapomnianego i niedocenionego. Chcąc sprawdzić znajomość utworu „Igła wojewody”, proponuje, by uczniowie określili czas i miejsce wydarzeń (okolice Kielc, lata 1863 - 1864), pogrupowali wypowiedzi bohaterów z odpowiednimi osobami.

Ta "mała wojna" trwała jednak zbyt długo i wyglądała zupełnie inaczej niż ją sobie wyobrażałem. Wyruszyłem na nią w lutym, a wróciłem we wrześniu, ale dopiero następnego 1864r.

Pułk. Markowski

Weronka

W całym swoim zawodzie wojskowym starałem się postępować tak, żeby nie zhańbić cudzego honoru, choćby chodziło o wroga, i żeby żadnej urazy nie zostawić bez możliwości uzyskania zadośćuczynienia.

Emilia

Gdziesik mam twoją Polskę, ty zbójcu świętokrzyski! Już się te wasze polskie rządy skończyły!

Franek Bała

To jest mój dom i moja ojczyzna! A niech się tylko ociepli zjawią się (...) korpusy generała Bosaka. I wszyscy Polacy porwą się do broni. Nie ostanie się nikt z was, ciemiężców.

Pułk. Fiodor Jeremin

Najpierw wzięli me do kosynierów, ale już po pierwszej bitwie odkomenderowały do strzelców.

Uczniowie podzieleni zostają na trzy grupy. Każdy z zespołów na podstawie znajomości opowiadania „Igła wojewody” i filmu „Szwadron” ma rozwinąć zagadnienie:

1. Scharakteryzuj postać porucznika Fiodora Jeremina. Zwróć uwagę na jego stosunek do Polaków i powstania (dokładnie przeanalizuj jego rozmowę z pułkownikiem Markowskim).

Jeremin to młody Rosjanin, który zgłosił się na ochotnika do szwadronu dragonów i wyruszył na front, by wziąć udział w tłumieniu powstania styczniowego. W Polsce po raz pierwszy spotykał się z okrucieństwami wojny. Zakochał się w Emilii, polskiej patriotce. Uważał, że powstanie „było szaleństwem” i od początku nie miało szans powodzenia. Jednak niezłomność powstańców budziła w nim podziw i respekt. Szczególnym szacunkiem darzył dowódcę powstańców Markowskiego.

2. Scharakteryzuj postać rotmistrza Jana Dobrowolskiego. Zwróć uwagę na jego stosunek do Polaków (dokładnie prześledź scenę z filmu dotyczącą powieszenia młodego powstańca Symchy).

Rotmistrz Dobrowolski był Polakiem – zdrajcą, służącym w carskiej armii. Wyróżniał się największym okrucieństwem wobec miejscowej ludności. Mimo protestów innych oficerów kazał powiesić młodego Żyda Symchę przekonany, że jest on powstańczym łącznikiem. Zazdrosny o zasługi innych, donosiciel. Powstanie to dla niego niezrozumiałe wystąpienie przeciw prawowitemu władcy podległej Polski - carowi Rosji.

3. Scharakteryzuj postać pułkownika Markowskiego. Zwróć uwagę na jego stosunek do powstania (dokładnie przeanalizuj jego rozmowę z Fiodorem Jereminem)

Jan Markowski postać historyczna (podpułkownik, dowódca pułku kawalerii krakowskiej, mianowany przez gen. Józefa Hauke-Bosaka dowódcą Dywizji Sandomierskiej, który schwytany przez Rosjan zadał sobie śmierć igłą). Wybrał śmierć, by odnieść choćby symboliczne zwycięstwo nad wrogiem. Wierny do końca ideałom. Powstanie to według niego walka o godność i zemsta za zło wyrządzone przez najeźdźców. Uważał, że Polacy utracili niepodległość przez swoją słabość, brak odpowiedniego wojska i broni.

Wnioski końcowe:

Jeden z niewielu utworów, w którym powstanie styczniowe ukazane jest oczami oficera pacyfikującej je armii carskiej. Ukazano w nim trzy postawy: bohaterską - patrioty Markowskiego; haniebną – zdrajcy Dobrowolskiego i młodego Rosjanina, który rozumie swoich wrogów i jednocześnie im współczuje, ale musi tłumić powstanie.

Propozycja:

Porównanie motywu niespełnionej miłości Jeremina do Emilii („Igła wojewody”) i Wiesnicyna do Salomei Brynickiej („Wiarna rzeka”).